

32. Commission Implementing Decision of 19.9.2012 on adopting the annual work programme for 2013 for the specific programme on the «Prevention of and Fight against Crime» as part of the General Programme «Security and Safeguarding Liberties» serving as a financing decision // Brussels, 19.9.2012. C(2012) 6402 final.

33. Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA [Электронный ресурс] // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32012L0029:en:NOT/>

Освещены понятие, цели и особенности защиты свидетелей в странах ЕС и использование данного опыта в России.

Ключевые слова: защита свидетелей, ЕС, уголовное судопроизводство, программа, безопасность.

Krasnova K. A. Experience of Russia and the EU in protection of witnesses. The author highlighted the concept, aims and features of the witness protection in the EU and the use of this experience in Russia.

The author has stated that today in the EU problems of witness protection on supranational level remain unresolved. However, some aspects of the analysed problem reflected in the sources of the EU law on combating organized crime. In the absence of supranational regulation EU member-states develop their own areas of the national criminal policy in the sphere of witnesses protection and take appropriate regulations.

Today in Russia and several European countries there are special laws for the protection of witnesses (Germany, Italy, Lithuania, Poland, Czech Republic). Despite the fact that in other countries there are no such laws (Austria, Greece, Denmark, Ireland, Luxembourg, the Netherlands, Finland, France), the protection of witnesses are legal settled in criminal procedural legislation. Meanwhile, Russia and the EU member-states must not only comply with national legislation, but also the international acts in the field of witness protection.

Keywords: protection of witnesses, the EU, criminal justice, program, safety.

Поступила в редакцию 19.09.2013

Сергеева Д. Б.

кандидат юридичних наук, доцент
(Київський національний університет
імені Тараса Шевченка)

УДК 343.1

ОКРЕМІ ПОЛОЖЕННЯ НОВОГО КПК УКРАЇНИ ЩОДО ПРОВАДЖЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Розглянуто особливості провадження негласних слідчих (розшукових) дій згідно з новим Кримінальним процесуальним кодексом України.

Ключові слова: негласні слідчі (розшукові) дії, оперативно-розшукові заходи, докази, конституційні права.

Постановка проблеми. Важливим кроком у реформуванні вітчизняної правової системи стало прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [1], завданням якого є підвищення ефективності протидії злочинності при зміцненні гарантій

забезпечення прав та свобод і законних інтересів учасників процесу.

Новий Кримінальний процесуальний кодекс передбачає суттєві зміни у кримінальному судочинстві України, спрямовані на забезпечення захисту прав громадян, зокрема тих, що є сторонами кримінального провадження, відповідно до вимог міжнародних стандартів, а також забезпечення ефективної діяльності правоохоронних органів із захисту суспільства та особи від злочинності. Проект нового КПК України покликаний привести вітчизняне кримінальне судочинство у відповідність до сучасних потреб суспільства, стандартів Ради Європи у сфері захисту прав людини, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод з урахуванням її тлумачення Європейським судом з прав людини.

Запропоновані в новому КПК України новації, зокрема відсутність стадії порушення кримінальної справи, наглядові повноваження прокурора у формі процесуального керівництва, інститут повідомлення про підозру, обчислення розумних строків розслідування, введення нових суб'єктів кримінального процесу (заявника, слідчого судді, суду присяжних), нових запобіжних заходів (особисте зобов'язання, домашній арешт) та інші, стали предметом численних дискусій серед провідних науковців та практиків, що мають високий рівень компетенції у сфері кримінально-процесуальної діяльності.

Одним із дискусійних питань є запровадження до кримінального процесу інституту негласних слідчих (розшукових) дій. Закріплений у главі 21 нового КПК України, він досить неоднозначно сприймається науковою спільнотою. У науковій літературі неодноразово висловлювалася думка, що проект КПК надає слідчим оперативно-розшукових функцій, що призводить до невиправданого змішування двох відносно відокремлених видів державно-владної діяльності, не враховує специфіки теоретичної і практичної підготовки працівників слідчих підрозділів, не вирішує питання щодо того, які суб'єкти сприятимуть органам досудового слідства у проведенні негласних слідчих (розшукових) дій, де слідчі братимуть спеціальні технічні засоби для їх проведення. Недоцільним також, на погляд супротивників цієї новації, є надання слідчим форми допуску до державної таємниці, оскільки це може призвести до непотрібного розголошення форм та методів роботи правоохоронних органів, що загалом знижуватиме ефективність їх діяльності [2, с. 8-9].

З цього приводу О.В. Капліна зазначає, що з урахуванням постійного ускладнення всіх сфер життєдіяльності суспільства, що зумовлює все більше поглиблення спеціалізації у всіх галузях науки й техніки, викликає сумнів обґрунтованість прагнення створити гібрид із двох у чомусь схожих, але по суті й за технологією різних видів діяльності. Сьогодні важко собі уявити можливість сполучення в одній особі слідчого або прокурора і кримінально-процесуальних, і оперативно-розшукових функцій. Крім того, за загальним правилом слідчі дії (гласні та негласні) повинні здійснюватися виключно слідчим, тим більш що відповідно до проекту саме на нього покладається відповідальність за законність досудового розслідування, але провести більшість негласних слідчих дій безпосередньо слід-

чим є неможливим [3, с. 52-53].

Обґрунтовуючи власну позицію щодо доцільності введення до нового кримінально-процесуального законодавства України інституту негласних слідчих (розшукових) дій, перш за все зазначимо, що згідно з новим КПК України досудове розслідування полягає у збиранні фактичних даних, інформації про обставини вчинення злочинів і кримінальних проступків та встановленні осіб, які їх вчинили, гласними та негласними методами. Саме негласні слідчі (розшукові) дії, що визначаються законодавцем як різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, є цими негласними методами (точніше, засобами) збирання фактичних даних, отримання інформації про обставини вчинення злочинів та кримінальних проступків.

На наш погляд, негласні слідчі (розшукові) дії за своєю суттю є не чим іншим, як оперативно-розшуковими заходами. Але ті з них, що проводяться після реєстрації інформації про злочин в Єдиному реєстрі досудових розслідувань, стають частиною кримінального процесу та набувають при цьому якісно нового значення негласної слідчої (розшукової) дії.

З метою забезпечення дотримання прав людини, а точніше, правомірного їх обмеження у проекті нового КПК наведено виключний перелік негласних слідчих (розшукових) дій, достатньою мірою деталізовано процедурні питання їх проведення. Зауважимо, що до вступу в законну дію нового КПК України 2012 р. про використання щодо громадян негласні заходи можна було дізнатися тільки із секретних відомчих наказів і підручників з оперативно-розшукової діяльності. Тепер кожна із негласних слідчих (розшукових) дій виписана в окремій статті, де роз'яснюється її суть, описуються особливості організації її проведення. Таким чином, отримавши закріплення на рівні закону, провадження негласних заходів під час розслідування повинно відповідати міжнародним стандартам.

На наш погляд, надання оперативно-розшуковому заходу значення негласної слідчої (розшукової) дії в першу чергу має сприяти прискоренню формування доказової бази у кримінальному провадженні, спрощенню уведення до кримінально-процесуальної сфери фактичних даних, отриманих у результаті їх проведення (у порівнянні із чинним на сьогодні порядком використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі), зменшенню кількості осіб, задіяних у розслідуванні, що зменшить ризики витоку інформації про хід кримінального провадження. При цьому ОРД у кримінальному судочинстві повинна виконувати профілактично-попереджувальну функцію та проводитися до початку кримінального провадження.

Звичайно, розширення кола засобів отримання інформації слідчим за рахунок негласних слідчих (розшукових) дій закономірно має привести до змін не тільки у теоретичній та практичній підготовці працівників слідчих підрозділів, але й у змісті деяких наук кримінально-правового циклу (наприклад, розділ науки криміналістики «криміналістична тактика» повинен збагатитися тактикою провадження негласних слідчих (розшукових) дій).

Щодо питання надання слідчим форми допуску до державної таємни-

ці вважаємо за необхідне зауважити, що його вирішення, на наш погляд, перебуває у прямому зв'язку із рівнем довіри держави до своїх правоохоронних органів, що певною мірою віддзеркалює рівень довіри населення до самої держави та її інститутів. Вважаємо, що єдиною перешкодою для недопущення розголошення інформації про форми і методи роботи правоохоронних органів є совість і професійна честь суб'єкта доказування.

На нашу думку, ідея закріплення права слідчого щодо можливого самостійного проведення негласних слідчих (розшукових) дій є вірною. Слідчий, орієнтуючись в матеріалах досудового розслідування, які зібрав самостійно, чітко знає напрямки використання майбутніх результатів проведених ним негласних слідчих (розшукових) дій. Можливість самостійного проведення слідчим вказаних процесуальних дій сприятиме процесуальній економії, оскільки слідчому в деяких випадках не потрібно буде давати доручення оперативним підрозділам, чекати на їх розгляд та результати проведення таких дій.

Приймаючи рішення про проведення негласних слідчих дій, прокурор, слідчий повинен обґрунтувати його, в тому числі обґрунтувати неможливість отримання відомостей про злочин та особу, яка його вчинила, в інший спосіб та на підставі ст. 251 проекту КПК зазначити таке обґрунтування у відповідній постанові.

Слід зазначити, що ст. 253 нового КПК містить норму, згідно з якою особи, конституційні права яких були тимчасово обмежені в ході проведення негласних слідчих дій, а також підозрюваний, його захисник мають бути письмово повідомлені прокурором або за його дорученням слідчим про це з урахуванням наявності чи відсутності загроз для досягнення мети досудового розслідування, суспільної безпеки, життя або здоров'я осіб, які причетні до проведення негласних слідчих дій. Повідомлення про факт і результати негласної слідчої дії мають бути здійснені протягом 12 місяців після її припинення, але не пізніше звернення до суду з обвинувальним актом.

Стаття 252 нового КПК України визначає статус доказів, отриманих під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Зокрема, протоколи, аудіо- або відеозаписи, фотознімки, інші результати, здобуті за допомогою застосування технічних засобів, вилучені речі і документи або їхні копії можуть використовуватися в доказуванні на тих саме підставах, що й результати проведення інших слідчих дій під час досудового розслідування.

Зазначене значно розширить можливості слідства, адже нині для використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності як доказів потрібно провести вказані матеріали через складну процедуру легалізації.

Фіксація ходу й результатів негласних слідчих дій має відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження, за результатами проведення негласної слідчої дії та з відображенням отриманих відомостей складається протокол, до якого за необхідності долучаються додатки.

Особливу увагу в новому КПК України приділено втручанням у приватне спілкування, оскільки відповідно до ст. 31 Конституції України кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, а винятки можуть бути встановлені лише

судом із метою запобігти злочину чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо одержати інформацію іншими способами неможливо.

Зокрема, втручанням у приватне спілкування у новому процесуальному законодавстві визнається доступ до змісту спілкування за умови, що його учасники мають достатні підстави вважати, що спілкування є приватним. Різновидами втручання в приватне спілкування є: аудіо- та/або відеоконтроль особи; арешт, огляд і виїмка кореспонденції; зняття інформації з телекомунікаційних мереж; зняття інформації з електронних інформаційних систем.

Також новим КПК України нормативно закріплено засоби, що можуть бути використані під час проведення негласних слідчих дій. Так, за рішенням керівника органу досудового розслідування, прокурора при проведенні негласних слідчих дій можуть бути використані заздалегідь ідентифіковані (помічені) або несправжні (імітаційні) засоби. З цією метою допускається виготовлення та використання спеціально виготовлених речей і документів, створення та використання спеціально утворених підприємств, установ, організацій.

Розкриття тяжких та особливо тяжких злочинів надзвичайно важливе для суспільства. У зв'язку з цим у новому КПК України передбачено низку негласних слідчих дій, що певною мірою обмежують конституційні права людини та/або підконтрольно відступають від норм законодавства України. Однак ці негласні слідчі дії доволі ефективні, коли необхідно отримати відомості про тяжкий або особливо тяжкий злочин та особу, що його вчинила, та коли здобути такі відомості в інший спосіб неможливо. До зазначених дій належать:

- спостереження за особою, річчю або місцем, що застосовується для пошуку, фіксації і перевірки відомостей про особу та її поведінку, або тих, з ким ця особа контактує, або певної речі чи місця та полягає у спостереженні за вказаними об'єктами або візуальному спостереженні з використанням відеозапису, фотографування, спеціальних технічних засобів для спостереження;

- аудіо- та відеоконтроль місця, що полягає у здійсненні прихованої фіксації відомостей за допомогою аудіо-, відеозапису всередині публічно доступних місць без відома їхнього власника, володільця або присутніх у цьому місці осіб за наявності відомостей про те, що розмови і поведінка осіб у цьому місці, а також інші події, що там відбуваються, можуть містити інформацію, яка має значення для кримінального провадження;

- контроль за вчиненням злочину, що може здійснюватись у формі контрольованого постачання, контрольної та оперативної закупівлі, імітуванні обстановки злочину та спеціального слідчого експерименту;

- виконання спеціального завдання, що полягає в отриманні відомостей, речей і документів, які мають значення для досудового розслідування, особою, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, або учасником вказаної групи чи організації, який на конфіденційній основі співпрацює з ор-

ганами досудового розслідування.

З метою унеможливлення отримання доказів шляхом порушення конституційних прав громадян передбачається встановлення виключного переліку негласних слідчих дій та порядку їх здійснення. Більшість негласних (розшукових) дій можуть проводитися за клопотанням слідчого й прокурора, в якому вони зобов'язані обґрунтувати неможливість отримання відомостей про злочин та особу, яка його вчинила, в інший спосіб.

Доцільним заходом нормотворчості стала розробка і затвердження Міжвідомчої інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні [4]. Проте рекомендації науковців щодо розробки та прийняття відомчих нормативно-правових актів щодо організації проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій та надання їх результатів прокуророві та слідчому, а також пропозиції щодо організації системної роботи з вивчення нового кримінально-процесуального законодавства практичними працівниками правоохоронних органів, суду та адвокатури із залученням до цього процесу провідних фахівців України [5, с. 17] залишаються на сьогодні актуальними.

Бібліографічні посилання

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв’язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України” від 13.04.2012 № 4652-VI. – Х., 2012

2. Глушков В.О. Актуалізація проблеми вдосконалення законодавства України про оперативно-розшукову діяльність / В.О. Глушков // Актуальні проблеми оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів в сучасних умовах : матер. міжвід. наук-практ. конф. (19 травня 2011 р., м. Київ). – К., 2011. – С. 6–11.

3. Капліна О.В. Проект кримінального процесуального кодексу України : проблеми залишаються / О.В. Капліна // Проблеми реформування кримінально-процесуального законодавства України в контексті європейських стандартів : [тези доповідей та повідомлень наукового семінару (13 березня 2012 р., м. Київ)]. – Х., 2012. – С. 50–53.

4. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Ген. прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, Адміністрації Держ. прикордон. служби України, М-ва фінансів України, М-ва юстиції України № 114/1042/516/1199/936/1687/5 від 16.11.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/42544>.

5. Погорецький М.А. Новели проекту нового КПК країни щодо стадії досудового розслідування й заходи забезпечення реалізації в їх правозастосовній діяльності / М.А. Погорецький // Проблеми реформування кримінально-процесуального законодавства України в контексті європейських стандартів : [тези доповідей та повідомлень наукового семінару (13 березня 2012 р., м. Київ)]. – Х., 2012. – С. 12–17.

Сергеева Д. Б. Отдельные положения нового УПК Украины по производству негласных следственных (розыскных) действий. Рассматриваются особенности производства негласных следственных (розыскных) действий в соответствии с новым Уголовным процессуальным кодексом Украины.

Ключевые слова: негласные следственные (розыскные) действия, оперативно-розыскные мероприятия, доказательства, конституционные права.

concerning proceeding of secret investigatory (search) actions. In the article the features of the proceeding of secret investigatory (search) actions in accordance with the new Criminal Procedural Code of Ukraine are discussed.

According to the author, the idea of fixing the investigator's right to a possible independent conducting secret investigatory (search) action is correct. An investigator, focusing on pre-trial investigation materials collected by himself, clearly knows the directions of future uses of the results of his secret investigatory (search) actions. An investigator's possibility to conduct these proceedings will contribute to procedural economy, since in some cases he will not have to give instructions to operational units, to wait for their review and the results of such actions.

In the author's view, giving to a search operation a sense of investigatory (search) action first should help to accelerate the formation of evidence in criminal proceedings, to simplify the introduction to the criminal procedural scope of the evidence obtained as a result of their conduct (compared with actual order of using materials of operational-search activity in criminal procedure), reducing the number of persons involved in the investigation, which will decrease the risk of information leakage on the progress of the criminal proceedings. In this case the operational-search activity in criminal proceedings shall perform preventive function and be conducted before criminal proceedings.

The author believes that secret investigative (search) actions are inherently no more than search operations. But the ones that are held after the registration of information about crime in the United Register of pre-trial investigations are part of the criminal procedure and thus acquire efficiently new meaning of investigatory (search) action.

Keywords: *secret investigatory (search) actions, search operations, evidence, constitutional rights.*

Надійшла до редакції 29.10.2013

Сліпченко В. І.

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.13

МЕЖІ ЗАСТОСУВАННЯ ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ, ЯКІ МІСТЯТЬ ЛІКАРСЬКУ ТА НОТАРІАЛЬНУ ТАЄМНИЦЮ, А ТАКОЖ ЗНАХОДЯТЬСЯ У ВОЛОДІННІ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Автором досліджено межі застосування органами досудового розслідування тимчасового доступу до речей і документів у контексті окремих положень ст. 162 КПК України. Детально аналізується процесуальний порядок тимчасового доступу до речей і документів, які містять відомості, що становлять лікарську таємницю, таємницю вчинення нотаріальних дій, а також інформації, що знаходиться у володінні засобів масової інформації або журналіста. З'ясовується процесуальна можливість та нормативні підстави слідчого застосувати як загальний, так і альтернативний порядок доступу до такого виду інформації. Встановлюються предмет і межі розкриття кожного із зазначених видів охоронюваної законом таємниці на підставі ухвали слідчого судді. Здійснено системний аналіз вітчизняного законодавства та визначено законодавчі гарантії професійної діяльності лікаря, нотаріуса та журналіста. Розглянуто особливості функціонування зазначених інститутів у сфері